

52.

Colindă

Practica metehăilor în Cetățele

Sub tufă de litru verde,
Hoi a lărui, flori de măr,
Sub tufă de litru verde,

Mândru făgădău să vede,
Da-n făgădău cine șede,
Șede, șede-un jid bătrân
Are-o fată ș-o covată
Pita i-i nefrământată.
Dimineață s-o sculat,
Gozu-n poale l-o luat,
L-o-aruncat spre răsărit
Ș-o văzut turcii vinind

- Iată, tată, ce-am văzut,
Am văzut turcii vinind.
- Nu te teme, fata mea,
Știu eu cum te-oi apăra
Te-oi lega în joljurele,
Te-oi ascunde-n bordurele.
Iată turcii c-o sosit:
- N-aveți fată de peșit?
- Am avut, da' o murit!
Dacă nu-m' credeț' cuvântu'
Haideți și v-arăt mormântu'
Pe mormântu' fetii mele
Ieste-on strat de cărajele.

De la Ioan Rob, 67 ani,
Oarța de Jos, 2011

Vatră a unor străvechi obiceiuri și tradiții populare – satul maramureșean – trăiește și astăzi cu aceeași intensitate ca și în trecut momentele importante ale anului, ocupând astfel un loc aparte în viața spirituală românească.

Sărbătoarea Anului Nou prilejuiește desfășurarea unor obiceiuri și practici la care participă de obicei întregul sat. Anul Nou este considerat ca fiind ”o zi la anul” de fapt un ”fastul incipium”, care în ajunul zilei de 25 decembrie și se termină în ziua de 6 ianuarie. Cele 12 zile sunt de fapt o prefigurare a întregului an viitor. Momentul cel mai important fiind ”ziua la anul” adică Anul Nou când țăranul se gândește la roadele viitoare ale câmpului, fetele la măritat, feciorii la însurat etc.

Între multele obiceiuri și practici care au loc cu prilejul Anului Nou, un loc distinct îl ocupă ”pusul metehăilor”. În unele sate din Maramureș metehăilor li se mai spune și ”moși”. Obiceiul de a pune metehăi are rolul de a provoca fetele și feciorii necăsătoriți, de altfel aceștia se pun cu precădere numai fetelor și feciorilor mai vârstnici. Toți informatorii susțin că fetele și feciorii care alegeau mai mult întârziind astfel căsătoria, aveau cei mai mulți metehăi. Credința populară este aceea că acel căruia i s-a pus metehău se va căsători în cursul anului. ”Nici nu se mânia, că s-a mărita anu acela.”¹

În cazul în care metehăul este pus la fată, atunci i se spune ”moș” și este pus cu prilejul Anului Nou, iar dacă este pus la fecior i se spune ”babă” și se spune în noaptea de Bobotează.

Metehăii se confecționează în mare taină de către grupuri de feciori respectiv de fete sau mai rar de grupuri de fete în coaliție cu unul sau doi feciori, de obicei rude apropiate.

Metehăul este de fapt o mascotă de dimensiunile unui copil de 10-12 ani, confecționată dintr-un schelet de lemn îmbrăcat în paie sau fân peste care se puneau haine destul de uzate, bărbătești sau femeiești, după caz. ”Moșul” era prevăzut cu anumite accesorii din care nu lipseau clopul, tașca, fluierul, iar ”baba” purta de obicei caierul și fusul.

Elementele esențiale asupra cărora se insista în confecționarea mascotei sunt barba și organele genitale, care sunt puternic reliefate și de dimensiuni exagerate. În confecționarea acestora se folosesc câlți de cânepă, morcovi, ceapă, piele și bucăți

¹ Informator Maria Țura, Cetățele

Metehăi; foto: Felician Săteanu

de blană de oaie. Fiecare metehău este însoțit de câte un text scris pe hârtie sau pe tăbliță de lemn. Textul era de obicei redactat în versuri populare și mai rar în proză în care se arată cauzele pentru care cei cărora le sunt destinați metehăii au rămas necăsătoriți, se face o sumară caracterizare a celui pe care metehăul îl întruchipează și uneori se dau indicații privitor la o eventuală căsătorie între doi parteneri. Textul este absolut o creație ocazională, spontană, foarte liberă. În text sunt incluse uneori fragmente din cântece sau strigături cu condiția să se armonizeze cu conținutul. Uneori textul se afișează în locuri vizibile, ușor accesibile majorității locuitorilor satului pentru a fi citit. Dată fiind funcția metehăilor, textul care se atașează mascotei reprezintă unul din accesoriile absolut necesare pentru care merită multă muncă și imaginație uneori fiind dovada unui deosebit simț al versificației. Iată

Trei păcurărei (Miorița)

53.

Baladă păstorească colind

Trei păcurărei,
Trei păcurărei,
Trei turme de oi,
Trei turme de oi,

S-au suit la munte
S-adune mai multe.
Acolo-și văzură
Fată de maior
Cu păr gălbeor.
Hai fraț' s-o luăm
Și s-o cununăm
Tu de i lua
Noi te-om împușca.
Voi de mi-ț' pușca

Voi mi-ț' și-ngropa
În staul de oi
Unde-i joc de miei.
Sumăneșu meu
Mi-a fi copârșeu,
Lancea mè cè luce
Mi-o puneț' de cruce,
Fluierul meu drag
Mi-l puneț' de steag,
Vântu' când a bate
Prin el a străbate,
Fluieru-a cânta,
Miei or juca,
Oile m-or plânje
Cu lacrimi de sânje.

De la Ioan Rob, 68 ani,
Oarța de Jos, 2012

**Vine-și mare, cât
de mare !**

un text prin care metehăul se adresează fetei:

54.

Colindă

Vine-și mare, cât de mare,
Vine-și mare, cât de mare,
Hoi lăr Doamne,
Da' de mare marjini n-are

Suflă vântul crengile
Mi-am pierdut opincile
De când umblu pe la tine
Și tu nu te uiți la mine.
Ți-am adus și horincuță
Am aicia în străistuță
Las să beu câtu-i amaru,
Nu mi-oi bé boii și caru.

Sau în textul următor, care se adresează direct și cu tendință:

Marjinile-și bat munțale
Și stropții stropțesc norii.
Dar în dună ce-și d-avură?
D-avură-și un bour sur
Cu coarnile de d-auru,
Dar în coarne ce-și d-avură?
Avură-și un legănașu,
Legănaș de paltinaș.
Da'-n leagăn cine-i culcatu?
Domnu' Sfântu-i-nfășat.

De la Ioan Rob, 68 ani,
Oarța de Jos, 2012

Hăi, Mărie, fātu meu,
Ț-am adus on metehău
Are pipă și jașcău
Și la pipă surcalău
Și dohan mult în jașcău
Și dacă i-i fi sofăie
Ț-a da câte-on pic și ție.
.....
Ș-apoi hai la nunta ta
Om juca de ni chema,
De nu, dracu v-a lua.²

**Trei cocoși negri-și
cântară**

55.

Colindă

Trei cocoși negri-și cântară,
Trei cocoși negri-și cântară,

Zori de zi să revărsară,
Trei voinici să deșteptară,
Trei voinici ardelenești
Pe trei cai moldovenești.
Unu-i alb ca omătu',

După ce mascota a fost confecționată, în seara de Anul Nou sau de Bobotează, mai spre dimineață, este transportată de grupurile care au confecționat-o la locul destinației și instalată în locuri vizibile, dar foarte greu accesibile: vârful casei, acoperișul șurii, pomi foarte înalți. A doua zi are loc adevăratul spectacol, pentru că metehăul, fiind descoperit, trebuie coborât. Se pornește o adevărată luptă între familia fetei căreia îi este destinat metehăul și grupurile de curioși care doresc să ajungă primii la mascotă pentru a citi cu glas tare textul, care întotdeauna produce mult haz. Textul sancționează în același timp anumite aspecte negative din comportamentul fetei sau al feciorului.

Un aspect deosebit al acestui obicei îl constituie faptul că, mai ales în trecut, metehăul putea fi și viu. Astfel, se căuta un fecior care să accepte să fie pus drept metehău la casa unei fete. În acest caz, feciorul era îmbrăcat de către un grup de feciori în paie sau coceni de porumb. Spre dimineața Anului Nou, metehăul era dus și pus cât mai aproape de casa fetei uneori era rezemat chiar de târnațul casei, așa încât fata îl afla cu ușurință și îl ducea în casă, îl servea, dar numai în cazul în care era recunoscut și fetei îi plăcea de el. Se pare că în trecut erau duși în casă nu numai metehăii vii ci și mascotele,

² Informator Gheorghe Țura, Cetățele

bineînțeles numai în cazul în care persoana reprezentată era agreată de familie. Mascotele erau jucate de fete iar pe urmă erau puse după masă și udate cu țuică, spunându-se un descântec pe care, din păcate, numeni nu mai știe să-l reproducă.

Data fiind însăși credința poporului în eficacitatea acestui obicei în ultimă instanță căsătoria celui vizat – lucru care de multe ori se întâmpla după mărturia unor informatori, mai ales în cazul metehăilor vii – vedem că obiceiul ca atare are nu numai o latură bufonă, satirică ci mai ales o latură profund umană, obiceiul având menirea de a influența destinul, astfel că toți oamenii să poată face primul pas important în viața socială – căsătoria – fapt subliniat cu ușoară ironie într-un cântec din care nu s-a mai păstrat decât un fragment:

Mă uitai într-o fântână,
M-am văzut fată bătrână
Ș-am fugit o săptămână.
Mă-ntâlnii c-on metehău
L-am rugat să fie-al meu
Și păru pân clop să-i iasă
Numa să mă văd mireasă.³

Metehăii – obicei străvechi, dar de o mare importanță și complexitate, și-a păstrat până în zilele noastre valențele sale educative. Conținând elemente de satiră, atât prin modul cum este realizată mascota cât și prin textul care o însoțește, obiceiul rămâne un spectacol viu la care participă întreaga comunitate a satului, este spectacolul de început ce se petrece într-o ”zi la anul”.

Unu-i sur ca porumbu',
Unu-i negru ca corbu'.
Haideți, frați să ne-
ntrebămu,
Care ce moarte ne-
avemu.
La cel mic i s-o vujitu
S-aivă moarte de cuțatu,
De cuțat fără rugină,
Să moară-n țară străină.
Fraților, mă ascultați,
Atâta să m-așteptați

Pân-oi mere la mama
Și-n jenunchi o voi ruga
Ori cu bani că m-a plăti,
Ori cu păru' m-a jeli.
Nici cu bani nu te-oi
plăti,
Nici cu păr nu te-oi jeli,
Io-n codrii nu te-am
mănat,
Numa' cu oameni în sat,
Nu-n codrii cu tâlharii,
Numa-n sat cu oamenii.
Rămâi, mamă, sănătoasă
Ca ș-o pară viemănoasă
Că și io merg sănătos
Ca un măr putregăios.
Mâine-n zori când ti-i
trezi,
Și afară îi ieși
I-auzî ciori cărăind
Carne din mine
mâncând.

De la Rob Ioan, 67 ani,
Oarța de Jos, 2011

³ Informator Dionisie Costin, Cetățele